

УДК 343.35

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.116>

ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ VS СПІВУЧАСТЬ В УХИЛЕННІ ВІД ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Стецюк С.С.,

*аспірант Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України*

Стецюк С.С. Перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань VS співучасть в ухиленні від призову на військову службу під час мобілізації: проблеми кваліфікації в судовій практиці.

У статті проаналізовано остаточні вироки, ухвалені у 2024 році та розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, в яких дії обвинувачених кваліфіковано за ст. 114-1 КК України. Виявлено п'ять варіантів протиправної поведінки обвинувачених, які кваліфікувалися як перешкодження законній діяльності Збройних Сил України, а саме створення та / або адміністрування в інтернет-месенджерах каналів для розміщення на них інформації про вручення повісток працівниками Територіального центру комплектації та соціальної підготовки; складання та видача завідомо неправдивих офіційних документів, які слугували підставою для присвоєння особі відповідної групи інвалідності та які виключали постановку транспортних засобів на військовий облік у Територіальному центрі комплектації та соціальної підготовки; видача іншим особам посвідчень, шевронів про членство в громадській організації та про зарахування до складу добровольчого військового формування, які не звільняли таких осіб від призову на військову службу; зарахування на денну форму навчання до закладу вищої освіти без відповідних військово-облікових документів за грошові кошти та видача довідки про зарахування на навчання; участь у блокуванні транспортного засобу, на якому співробітники Територіального центру комплектації та соціальної підготовки здійснювали мобілізаційні заходи на території відповідного населеного пункту, з висловленням погрози знищити цей транспортний засіб та застосувати насильство до співробітників відповідного центру. Констатовано, що більшість кваліфікованих за ст. 114-1 КК України випадків підлягають кримінально-правовій оцінці як співучасть в ухиленні від призову на строкову військову службу за мобілізацією (ст. 336 КК України) або за іншими статтями Особливої ча-

стини цього Кодексу, які передбачають відповідальність за одноособове вчинення відповідних злочинів. Встановлено та охарактеризовано особливості об'єкта злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, а також ознаки перешкодження законній діяльності як суспільно небезпечного діяння.

Ключові слова: ухилення від призову, військова служба, мобілізація, перешкодження законній діяльності, Збройні Сили України, інші військові формування, співучасть, кримінальне правопорушення, кваліфікація, судова практика.

Stetsiuk S.S. Obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations vs. complicity in evasion of military service during mobilization: problems of qualification in judicial practice.

The article analyzes the final verdicts delivered in 2024 and posted in the Unified State Register of Court Decisions, in which the actions of the accused are qualified under Article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine. The author identifies five variants of the defendants' unlawful behavior which were qualified as obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine, namely, creation and/or administration of channels in Internet messengers for posting information on the delivery of summonses by employees of the Territorial Center for Manning and Social Training; drafting and issuance of knowingly false official documents which served as the basis for assigning a person a relevant disability group and which excluded the registration of vehicles for military use; issuing to other persons certificates, chevrons of membership in a public organization and enrollment in a volunteer military unit, which did not exempt such persons from military service; enrollment in a full-time higher education institution without relevant military registration documents for money and issuance of a certificate of enrollment; participation in blocking a vehicle in which employees of the Territorial Center for Recruitment and Social Training carried out

mobilization activities on the territory of the. It is stated that most of the cases qualified under Article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine are subject to criminal law assessment as complicity in evasion of conscription for military service under mobilization (Article 336 of the of the Criminal Code of Ukraine) or under other articles of the Special Part of this Code which provide for liability for the sole commission of the relevant crimes. The author identifies and characterizes the features of the object of the crime under Article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine, as well as the signs of obstruction of lawful activity as a socially dangerous act.

Key words: conscription evasion, military service, mobilization, obstruction of lawful activity, the Armed Forces of Ukraine, other military formations, complicity, criminal offense, qualification, case law.

Постановка проблеми. В умовах війни з росою, яку переживає наша держава вже близько трьох років, найважливішою складовою здійснення ефективних відсічі та стримування збройної агресії цієї держави-окупанта є належне функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань (далі – ЗСУ), які задіяні в цьому процесі та виконують військову функцію. Для забезпечення кримінально-правової охорони відповідного порядку суспільних відносин у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК) існує значна кількість правових норм, серед яких – норма про перешкоджання законній діяльності ЗСУ (ст. 114-1 КК) та ухилення від призову на військову службу під час мобілізації (ст. 336 КК). Як свідчить аналіз судової практики у кримінальних провадженнях за вказаними статтями, достатньо велика кількість випадків кваліфікації дій осіб за ст. 114-1 КК фактично є співучастю у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 цього Кодексу. Якою повинна бути кваліфікація відповідних ситуацій? Якій нормі слід віддавати перевагу? Відповідним питанням буде присвячена ця публікація.

Стан опрацювання цієї проблематики в теорії кримінального права фактично незадовільний. Адже справжнє доктринальне дослідження вказаних статей розпочалося з моменту повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави. Та й судова практика почала «розгортатися» в напрямку осмислення проблем кваліфікації тих кримінальних правопорушень, які посягають на порядок суспільних відносин стосовно комплектування та законної діяльності ЗСУ, напрацювання відповідних стандартів кваліфікації, а також правових позицій, фактично після 24.02.2022. Тому питання стосовно співвідношення складів кримінальних правопору-

шень, передбачених статтями 114-1 та 336 КК, а також кваліфікації за вказаними статтями ще потребує свого осмислення та вирішення. Проте певні висновки та пропозиції в цьому напрямку можна напрацювати вже зараз, на підставі узагальнення судової практики за ст. 114-1 КК, спираючись на наукові здобутки таких вчених, як Ю.А. Александрова, В.Д. Людвік, Є.В. Пилипенко, Є.О. Письменський, М.С. Туркот, Р. Чорний, В.В. Шаблистий, П.В. Ясиновський та ін.

Метою статті є напрацювання вирішення ситуації кваліфікації дій особи, які фактично полягають у сприянні ухиленню від призову на військову службу за мобілізацією, які на сьогодні кваліфікуються судами за ст. 114-1 КК.

Виклад основного матеріалу. Аналіз судової статистики за 2022-2023 роки вказує на те, що кількість засудження осіб за ст. 114-1 КК є незначною, хоча й зросла у 2023 р. порівняно з 2022 р. Так, якщо у 2022 р. стосовно двох осіб вироки набрали законної сили [1], то у 2023 р. – стосовно десяти осіб [1]. На момент підготовки цієї статті в Єдиному державному реєстрі судових рішень нараховувалося 69 вироків за ст. 114-1 КК, з яких 1 вирок було ухвалено у 2019 р., по 2 вироки – у 2020 р. та у 2022 р., 16 вироків – у 2023 р. і 48 вироків – у 2024 р. Тобто навіть з такого побіжного аналізу ухвалених вироків за ст. 114-1 КК вбачається, що щороку зростає як кількість ухвалених вироків, так і кількість засуджених осіб за цією статтею. Відповідно після формування статистичної інформації за 2024 р. можна буде стверджувати про істотне збільшення кількості засуджених за цією статтею навіть порівняно з засудженими у 2023 р. Таке широке застосування цієї статті є виправданим з огляду на безпекову ситуацію в державі. Однак чи всі випадки, кваліфіковані судами України за ст. 114-1 КК є перешкоджанням законній діяльності ЗСУ?

На це риторичне запитання намагався надати відповідь Є.О. Письменський, який висловив свою точку зору на кваліфікацію судами за ст. 114-1 КК створення та / або адміністрування в інтернет-месенджерах каналів для розміщення на них інформації про вручення повісток працівниками ТЦК та СП. На думку цього науковця, в таких випадках слід констатувати, що протиправними діями спричиняється шкода встановленому законодавством порядку комплектування ЗСУ, що охоплюється сферою забезпечення мобілізації, а нормою, передбаченою в ст. 114-1 КК охороняється лише така діяльність ЗСУ, яка «безпосередньо стосується виконання завдань із забезпечення національної безпеки України» [3, с. 66-67]. В цілому погоджуючись з указаним підходом, спробуємо проаналізувати «свіжу» судову практику за ст. 114-1 КК, а саме вироки судів, ухвалені судами України у 2024 р.

Як було зазначено вище, на момент підготовки цієї статті (10.09.2024) в ЄДРСР було розміщено 48 обвинувальних вироків судів у кримінальних провадженнях за ст. 114-1 КК. Ознайомлення з ними наочно демонструє, що й у 2024 р. більшість з ухвалених вироків стосувалися кваліфікації саме таких діянь, про які вів мову Є.О. Письменський (наприклад, вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 24.01.2024 у справі № 369/933/24, Черкаського районного суду Черкаської області від 27.02.2024 у справі № 707/484/24). Окрім того, в окремих вироків інформація про здійснення мобілізаційної діяльності розміщувалася винуватим на YouTube каналі (наприклад, вирок Подільського районного суду м. Києва від 25.04.2024 у справі № 758/4801/24) або в соціальній мережі Тікток (наприклад, вирок Бобринецького районного суду Кіровоградської області від 02.05.2024 у справі № 383/402/24). Всього таких вироків, ухвалених у 2024 р., з подібними фактичними обставинами в ЄДРСР нарахувалося 34.

Інші 14 вироків за ст. 114-1 КК стосувалися інших фактичних обставин справи, не менш спірних, аніж той випадок, що описувався вище.

Так, за ст. 114-1 КК кваліфікувалися дії осіб, які здійснювали складання завідомо неправдивих документів, що слугували підставою для направлення чоловіків для проходження лікарсько-консультативної та медико-соціальної експертної комісії та для отримання чоловіками відповідних груп інвалідності. Наприклад, вирок Київського районного суду м. Одеси від 13.08.2024 у справі № 947/21264/24 за ч. 3 ст. 28 – ч. 3 ст. 358; ч. 3 ст. 28 – ч. 1 ст. 114-1 КК засуджено молодшу сестру медичного закладу, яка в складі організованої групи вносила завідомо недостовірні відомості в первинні медичні документи. Як зазначено в цьому вирокі, обвинувачена умисно порушила встановлений законом порядок призову громадян України на військову службу шляхом звільнення від обов'язку проходити військову службу в ЗСУ, внаслідок чого перешкодила законній діяльності ЗСУ в особливий період. Крім того, такі дії призвели до зниження бойової готовності, обороноздатності ЗСУ та створили потенційну загрозу основам національної безпеки України в особливий період.

Схожа кваліфікація давалася у вирокі Комінтернівського районного суду м. Харкова від 05.08.2024 у справі № 641/4746/24, відповідно до якого обвинувачений підробляв та надавав з метою використання такі офіційні документи, як довідка районного військового комісаріату та тимчасове посвідчення військовозобов'язаного з вказівкою в ньому на групу інвалідності, що не відповідає дійсності. Дії обвинуваченого

кваліфікувалися вироком суду за ч. 1 ст. 114-1; ч. 1 ст. 358 КК. Мотивуючи кваліфікацію за ч. 1 ст. 114-1 КК, суд першої інстанції вказав, що вказаними діями обвинувачений допоміг ухилитися від проходження військової служби військовозобов'язаним, тим самим перешкодив законній діяльності ЗСУ.

Схожі фактичні обставини справи були оцінені по-іншому вироком Заводський районний суд міста Николаєва від 01.08.2024 у справі № 487/6022/24. За ч. 3 ст. 15 – ч. 3 ст. 332; ч. 3 ст. 28 – ч. 1 ст. 114-1 КК було кваліфіковано дії заступника головного лікаря обласного центру медико-соціальної експертизи, який у складі організованої групи надав особі, яка мала намір незаконно виїхати за межі території України, довідку військово-лікарської комісії із зазначенням про непридатність військовозобов'язаного до військової служби із виключенням з військового обліку, тим самим усунувши перешкоду у вигляді законодавчої заборони виїзду осіб призовного віку в пунктах пропуску через державний кордон України за межі держави під час дії воєнного стану. В інших кримінальних провадженнях було ухвалено вирок стосовно співучасників вказаних кримінальних правопорушень, а саме медичної сестри функціональної діагностики поліклінічного відділення КНП (вирок Заводського районного суду м. Николаєва від 19.07.2024 у справі № 487/6021/24) та заступника головного лікаря обласного центру медико-соціальної експертизи (вирок Заводського районного суду м. Николаєва від 11.07.2024 у справі № 487/6023/24). За схожих фактичних обставин дещо відмінна кваліфікація має місце у вирокі Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 15.01.2024 у справі № 742/153/24. Згідно з вироком дії начальника Управління адміністративних послуг (Центру надання адміністративних послуг м. Прилуки) кваліфіковано за ч. 2 ст. 332; ч. 2 ст. 28 – ч. 1 ст. 114-1; ч. 3 ст. 368-4 КК за те, що він відповідно до раніше розробленого плану разом з іншими співучасниками, а також за винагороду, маючи доступ до відповідних баз, здійснила зміну місця проживання особи, чим створила умови для подальших дій інших учасників групи щодо організації незаконного переправлення останнього через державний кордон України та зменшення мобілізаційного ресурсу, після чого сформувала Витяг з реєстру територіальної громади.

За ч. 2 ст. 28 – ч. 1 ст. 114-1; ч. 3 ст. 358 КК було кваліфіковано дії обвинуваченого вироком Київського районного суду м. Харкова від 29.07.2024 у справі № 953/6192/24, який, разом з іншою особою, за попередньою змовою підробляв та видавав довідки про перебування транспортних засобів на військовому обліку, що фактично унеможливило постановку вка-

заних транспортних засобів на військовий облік у ТЦК та СП. Дії співучасника цієї груп осіб було кваліфіковано аналогічно вироком Харківського районного суду Харківської області від 19.07.2024 у справі № 635/7123/24.

Також як перешкоджання законній діяльності ЗСУ, а саме як співвиконавство у складі організованої групи у вчиненні цього злочину (ч. 2 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 114-1 КК) було кваліфіковано дії обвинуваченого, який брав участь у видачі іншим особам посвідчень, шевронів про членство в громадській організації та про зарахування до складу до добровольчого військового формування. Як було встановлено у вироку Кіровського районного суду м. Кіровограда від 11.07.2024 у справі № 404/5875/24, членство в цій громадській організації, наявність посвідчень, шевронів добровольчого воєнізованого формування не надавало військовозобов'язаним особам статусу військовослужбовця, не звільняло від призову на військову службу, а лише створювало у працівників ТЦК та СП під час проведення мобілізаційних заходів хибне уявлення приналежності військовозобов'язаного до військового підрозділу та особи, яка не підлягає призову на військову службу під час мобілізації, тобто представникам ЗСУ повідомлялися завідомо неправдиві відомості, які вводили їх в оману. Вироком Кіровського районного суду м. Кіровограда від 11.07.2024 у справі № 404/5866/24 засуджено іншого співучасника вчинення вказаних кримінальних правопорушень за ч. 2 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 1 ст. 114-1 КК. Практично тотожні дії обвинуваченого було кваліфіковано за ч. 1 ст. 114-1 КК вироком Октябрського районного суду м. Полтави від 16.05.2024 у справі № 554/3223/24.

Вироком Тульчинського районного суду Вінницької області від 04.06.2024 у справі № 148/1176/24 за ч. 1 ст. 114-1 КК було кваліфіковано дії обвинуваченого, який спочатку закликав інших осіб, мешканців населеного пункту, а згодом з участю приблизно 40 осіб заблокували дорогу службовому автомобілю, з використанням якого співробітники ТЦК та СП проводили мобілізаційні заходи, а саме уточнювали військово-облікові дані мешканців селища, погрожували пошкодити автомобіль та розправитися з працівниками ТЦК та СП, у результаті чого останні змушені були на автомобілі покинути межі населеного пункту.

Перешкоджанням законній діяльності ЗСУ Крюківський районний суд міста Кременчука Полтавської області вироком від 30.01.2024 у справі № 537/296/24 визнав дії громадянина України, який за грошову винагороду брав участь у зарахуванні на денну форму навчання до ВНЗ без відповідних військово-облікових документів за грошові кошти та у видачі довідки

про зарахування на навчання, яка дає можливість не бути мобілізованим до ЗСУ. Такі дії було кваліфіковано судом ч. 2 ст. 28 – ч. 1 ст. 114-1 КК. Аналогічно було кваліфіковано й дії іншого співучасника вказаного злочину вироком Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від у справі № 537/233/24.

Отже, як бачимо, фактично 4 варіанти протиправної поведінки, не беручи до уваги такої форми вчинення злочину, яка зустрічається найчастіше та яку охарактеризував Є.О. Письменський, кваліфікувалися судами за ст. 114-1 КК. Чи правильно була така кваліфікація? Відповідь на це слід шукати у встановленні змісту таких ознак, як об'єкт злочину та суспільно небезпечне діяння, які є основними, «каркасами» для інших ознак, що утворюють склад перешкоджання законній діяльності ЗСУ.

Як відомо, родовий об'єкт кримінальних правопорушень є однаковим для тих з них, що поміщені в одному розділі Особливої частини КК. Перешкоджання законній діяльності ЗСУ (ст. 114-1 КК) є злочином проти основ національної безпеки України. Ухилення від призову на військову службу за мобілізацією (ст. 336 КК) віднесено законодавцем до кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації, а безпосередньо посягає на останній з названих компонентів, а саме на порядок суспільних відносин із забезпечення мобілізації в Україні.

Питання про розуміння поняття основ національної безпеки України є вельми складним та й, зрештою, дослідженим у теорії кримінального права. Тому у межах цієї публікації на висвітленні вказаних питань зупинятися не будемо. За основу візьмемо нормативну дефініцію понять «національна безпека» та «національні інтереси», що закріплені в Законі України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII. Національна безпека розуміється в ньому як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз (п. 9), а національні інтереси – як життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян. Тобто для розуміння поняття «національна безпека» слід передусім визначити коло національних інтересів у той чи інший період розвитку суспільства і держави у конкретній сфері буття людини. Лише після визначення цих інтересів можна відповісти на питання, що розуміється під національною безпекою загалом. При цьому як кількість, так і

якісне розуміння національних інтересів може відрізнятись залежно від історичного розвитку суспільства і держави, трансформуватися з урахуванням конкретних потреб суспільного розвитку у відповідному часовому проміжку.

Безпосередній об'єкт конкретного кримінального правопорушення, відповідно, повинен перебувати в межах родового об'єкта. При цьому саме через вплив на безпосередній об'єкт здійснюється посягання на родовий об'єкт. В. Людвік зазначає, що безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 114-1 КК, виступає нормальна діяльність ЗСУ в частині забезпечення ними національної безпеки України [4, с. 236]. З урахуванням такого трактування безпосереднього об'єкта інші науковці пропонують коригування суспільно небезпечного діяння, передбачити у ст. 114-1 КК, а саме доповнення його вказівкою, на те, що кримінальна відповідальність за перешкоджання законній діяльності ЗСУ настає лише в тому разі, якщо відповідна діяльність безпосередньо пов'язаної із виконанням їх основних функцій і завдань ЗСУ [5, с. 219], із забезпеченням національної безпеки України [6, с. 7]. Є.О. Письменський стверджує, що «відповідальність за ст. 114-1 КК повинна наставати не за перешкоджання будь-якій законній діяльності, до якої належать, зокрема, господарська або мобілізаційна, а лише такій діяльності, яка безпосередньо пов'язана із забезпеченням національної безпеки України, включаючи підготовку до виконання бойової роботи й її проведення» [3, с. 68].

Водночас Р. Чорний вважає, що основними складовими діяльності ЗСУ є підготовка ЗСУ до виконання покладених на них Конституцією України завдань, організація та забезпечення їх виконання, підтримання на належному рівні бойової і мобілізаційної готовності та боєздатності, виховна робота, збереження життя і здоров'я особового складу, забезпечення законності та військової дисципліни у ЗСУ (Закон України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 № 1934-XII). Тому, на думку цього науковця, «підтримання на належному рівні мобілізаційної готовності перебуває в безпосередньому зв'язку з можливістю реалізації ЗСУ покладених на них функцій. У свою чергу перешкоджання законній діяльності ЗСУ може полягати в суспільно небезпечній бездіяльності: а) осіб, які підлягають призову за мобілізацією; б) службових осіб військових комісаріатів шляхом невиконання ними службових обов'язків у частині проведення мобілізаційної діяльності; в) службових осіб центральних органів виконавчої влади, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядуван-

ня шляхом невиконання ними обов'язків у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації ... » [7, с. 154].

М.С. Туркот також вважає, що мобілізаційна діяльність є засобом забезпечення воєнної безпеки України як виду національної безпеки України [8, с. 200–202]. Така ж думка висловлюється й іншими фахівцями з галузі військової справи [9, с. 13–19].

З указаним підходом науковців, які обізнані у сфері забезпечення обороноздатності країни, складно не погодитися. Адже у разі захисту Вітчизни здійснення ЗСУ законної діяльності у сфері відсічі та стримування збройної агресії держави-окупанта неможливе без забезпечення комплектування ЗСУ у спосіб, визначений законодавством України. Якщо теоретично уявити ситуацію, що мобілізація в державі у разі військової загрози з боку іншої країни буде провалена, то навряд чи можна стверджувати про ефективне забезпечення ЗСУ безпеки держави в такому випадку. ЗСУ не зможе реалізовувати свою основну функцію, визначену нормативно, а саме оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, забезпечення стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорона повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом (ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 № 1934-XII).

Підтвердження саме такого підходу знаходимо і в інших положеннях Закону України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 № 1934-XII, відповідно до якого однією з засад діяльності ЗСУ є постійна бойова та мобілізаційна готовність (ч. 1 ст. 12), а однією з основних складових діяльності ЗСУ передбачено підтримання на належному рівні бойової і мобілізаційної готовності та боєздатності (ст. 11).

Тобто мобілізаційна готовність невіддільна від бойової готовності до оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, забезпечення стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорони повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом. Про це свідчить й результат лінгвістичного тлумачення відповідних нормативних положень вказаного вище Закону. Адже між терміносполученнями «бойова готовність» та «мобілізаційна готовність» законодавець вжив сполучник єднаний «та», який означає, що бойова та мобілізаційна готовність є невід'ємними складовими єдиного цілого, а саме готовності до оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, забезпечення стримування збройної агресії проти України та відсі-

чі їй, охорони повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом як інтегративної категорії. Не можна ототожнювати мобілізаційну підготовку та господарську діяльність у ЗСУ, що роблять окремі науковці, які протиставляють бойову та мобілізаційну підготовку у них. Адже насправді господарська діяльність має другорядне значення у ЗСУ порівняно з бойовою та мобілізаційною готовністю. Окрім того, господарська діяльність не названа у Законі України «Про Збройні Сили України» як основна складова діяльності ЗСУ.

Отже, забезпечення мобілізаційної готовності є підґрунтям бойової готовності та в цілому їх слід відносити до загальної готовності ЗСУ до оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, до забезпечення стримування збройної агресії проти України та відсічі їй, охорони повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом. Тому й створення перепон до законної діяльності стосовно забезпечення мобілізаційної готовності ЗСУ посягає загалом на основи національної безпеки України (родовий об'єкт злочинів, передбачених розділом I Особливої частини КК) загалом та на нормальну діяльність ЗСУ в частині забезпечення національної безпеки України (як основний безпосередній об'єкт відповідного злочину).

Що стосується поняття перешкоджання, то в теорії кримінального права перешкоджання діяльності як ознака об'єктивної сторони відповідних складів злочинів здебільшого розуміється як діяння у формі створення перешкод (перепон) у реалізації права іншої особи на певну діяльність, не заборонену законом [6, с. 7], «такий тип поведінки (переважно активний), який полягає у створенні істотних перешкод з виконання певними суб'єктами своїх функцій (здійснення діяльності), унаслідок чого ці суб'єкти перебувають під впливом правопорушника» [3, с. 68].

Здійснюючи тлумачення поняття «перешкоджання діяльності» у ст. 114-1 КК слід урахувати й нормативне закріплення окремих об'єктивних проявів такого діяння в інших статтях Особливої частини КК. Адже, як відомо, одні й ті самі терміни повинні мати однакове значення у межах відповідного нормативно-правового акта (в нашому випадку – у межах КК). Так, перешкоджання як суспільно небезпечне діяння, окрім ст. 114-1 КК, використовується у статтях 157, 170, 171, 174, 180, 340, 341, 351, 351-1, 351-2, 363-1, 382, 386 КК.

Аналіз формулювань суспільно небезпечного діяння у вказаних статтях дає підстави зробити кілька висновків, що впливають з системного тлумачення відповідних нормативних положень.

По-перше, в окремих статтях перешкоджання пов'язується законодавцем з такими способами вчинення злочину, як насильство, погроза застосування насильством або вчинення інших незаконних дій (ст. 174 КК), фізичне насильство (ст. 340 КК). По-друге, окремими статтями Особливої частини КК визначено форми самого перешкоджання (незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю, незаконна відмова у доступі журналіста до інформації, незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень, а так само будь-яке інше умисне перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності – ст. 171 КК; невиконання законних вимог або створення штучних перешкод у роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації – статті 351, 351-1 КК; невиконання законних вимог або створення штучних перешкод у роботі – ст. 351-2 КК). Водночас, згідно зі ст. 382 КК, невиконання протиставляється перешкоджанню, оскільки передбачається як альтернативне суспільно небезпечне діяння в цій статті. По-третє, перешкоджання, як визначено у ч. 1 ст. 180 КК, має місце лише в тому випадку, коли такі дії зірвали або поставили під загрозу зрив релігійного обряду.

Враховуючи різний підхід законодавця до включення в поняття перешкоджання невиконання законних вимог певних суб'єктів, вважаємо, що слід загалом виходити з того, що перешкоджання та невиконання таких вимог є самостійними формами суспільно небезпечного діяння та не можуть ототожнюватися. Зрештою, таке тлумачення впливає й з етимології слова «перешкоджання» в українській мові. Невиконання законним вимог певних суб'єктів саме по собі не створює перешкод в їх діяльності, а лише у поєднанні з іншими активними діями обвинуваченого, що полягають у створенні перешкод законній діяльності відповідних осіб, можуть утворювати таке суспільно небезпечне діяння, як перешкоджання.

Перешкоджання, як то впливає з наведених вище закріплених нормативних ознак, може полягати у фізичному насильстві та погрозі його застосування, однак не обмежується ними. Проте способи перешкоджання за своїм змістовним наповненням повинні бути близькими як до фізичного насильства, так і до погроз. Наприклад, можна вбачати наявність перешкоджання у разі повідомлення завідомо неправдивої інформації для особи («активний» обман). На нашу думку, перешкоджання не може полягати в бездіяльності, коли особа не виконує законних вимог адресованих до неї. Повторимося – з урахуванням етимології слова «перешкоджання» в укра-

їнській мові ним може охоплюватися виключно активна поведінка особи, а не її бездіяльність. Окрім того, враховуючи те, що в окремих випадках законодавець називає вказані вище способи перешкоджання, вбачається, що таке діяння має місце в тому випадку, коли дії обвинуваченого спрямовані безпосередньо на потерпілого / потерпілих. Опосередковано, без впливу на потерпілого, перешкоджання вчинятися не може.

Є.В. Єрмолаєва-Задорожна вважає, що метою перешкоджання є унеможливлення належного виконання службових обов'язків відповідними особами чи органами [10, с. 266]. Касаційний кримінальний суд, здійснюючи розгляд справи за ст. 171 КК, сформулював правову позицію, відповідно до якого з об'єктивної сторони перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності є діянням, що неправомірно ускладнює або унеможлиблює здійснення такої діяльності (постанова від 19.08.2020 у справі № 214/4970/18).

Тобто перешкоджання має на місце в тому разі, коли вчиняються дії, спрямовані на припинення чи ускладнення відповідної законної діяльності загалом, створення саме таких перешкод, які паралізують таку законну діяльність. Попри те, що у ст. 114-1 та в інших статтях Особливої частини КК, йдеться про перешкоджання законній діяльності певного органу чи утворення загалом, все ж сам вплив здійснюється стосовно конкретного представника відповідного органу або утворення. Наголошуємо на необхідності встановлення саме такого впливу для кваліфікації дій обвинуваченого, зокрема, й за ст. 114-1 КК.

Повертаючись до прикладів з судової практики, які було наведено вище, вбачається, що далеко не всі випадки можуть бути кваліфіковані за ст. 114-1 КК. Так, створення та / або адміністрування в інтернет-месенджерах каналів для розміщення на них інформації про вручення повісток працівниками ТЦК та СП саме по собі не вважається перешкоджанням у законну діяльність ЗСУ. На це звертав свою увагу Є.О. Письменський [3]. Проте він дійшов такого висновку через відсутність у вчиненому безпосереднього об'єкта злочину, встановлення якого є необхідним для кваліфікації дій особи за ст. 114-1 КК. Проте, як зазначалося вище, такий підхід є хибним. У таких діях, на наш погляд, відсутнє саме перешкоджання як суспільно небезпечне діяння в тому розумінні, в якому відповідний термін використовується в нормах Особливої частини КК. Погодимось з пропозицією Є.О. Письменського передбачити у КК відповідальність за вчинення дій, які сприяють уникненню мобілізації третьою особою в особливий період [3, с. 69].

Що стосується інших виявлених випадків у судовій практиці кваліфікації дій за ст. 114-1

КК, то перешкоджанням законній діяльності ЗСУ однозначно є участь у блокуванні транспортного засобу, на якому співробітники ТЦК та СП здійснювали мобілізаційні заходи на території відповідного населеного пункту, з висловленням погрози знищити цей транспортний засіб та застосувати насильство до співробітників відповідного центру. Саме така поведінка відповідає всім необхідним ознакам перешкоджання, що наводилися й характеризувалися вище.

Інші випадки з судової практики, що розглядалися вище, неправильно кваліфіковані за ст. 114-1 КК, оскільки відповідні дії містять склади інших кримінальних правопорушень. Так, складання та видача завідомо неправдивих офіційних документів, які слугували підставою для присвоєння особі відповідної групи інвалідності та які виключали постановку транспортних засобів на військовий облік у ТЦК та СП доцільно кваліфікувати насамперед як службове підроблення (ст. 366 КК) або підроблення офіційного документа (ст. 358 КК) з урахуванням того, яким статусом наділені члени МСЕК – службової особи чи особи, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Це питання як у теорії кримінального права, так і в правозастосовній практиці є дискусійним. Відповісти на нього в межах цієї публікації не вбачається можливим. Окрім того, такі дії, як впливає з фактичних обставин кримінальних проваджень, вчинялися обвинуваченими за плату. Тому й їхні дії в такому разі слід кваліфікувати як підкуп відповідного виду, передбачений статтями 368 чи 368-4 КК (знову ж таки залежно від того, який статус члена МСЕК буде визначено судом). З іншого боку, вказані дії утворюють пособництво в ухиленні від призову за мобілізації, оскільки підроблені документи слугували неправомірному присвоєнню особі відповідної групи інвалідності та зняттю її з військового обліку, тобто становили собою пособництво у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК. Однак за такого виду конкуренції кримінально-правових норм перевагу слід віддавати тим з них, які передбачають відповідну протиправну поведінку як злочину, вчиненого однією особою.

Відсутні ознаки складу злочину, передбаченого у ст. 114-1 КК, і в діях особи, яка брала участь у зарахуванні військовозобов'язаного на денну форму навчання до закладу вищої освіти без відповідних військово-облікових документів за грошові кошти та видала довідку про його зарахування на навчання. З одного боку, такі дії утворюють сприяння ухиленню від призову на військову службу за мобілізацією, однак з іншого, містять ознаки інших складів злочинів. Йдеться, наприклад, про те саме підроблення офіційних документів (ст. 358 або ст. 366 КК)

та про підкуп (ст. 368 або ст. 368-4 КК). Варіанти кваліфікації можливі. Однак кримінально-правова оцінка таких дій за ст. 114-1 КК є помилковою.

Обвинувачений, який видав іншим особам посвідчення, шеврони про членство в громадській організації та про зарахування до складу добровольчого військового формування, які не звільняли таких осіб від призову на військову службу, також не вчинив злочину, передбаченого ст. 114-1 КК, оскільки з його боку відсутнє перешкодження законній діяльності ЗСУ як суспільно небезпечного діяння. В такому випадку обвинувачений сприяв військовозобов'язаному в ухиленні від призову на військову службу за мобілізацією. А тому його дії підлягають кваліфікації як закінчений замах на пособництво злочину, передбаченого ст. 336 КК. Замах в цьому разі інкримінується у зв'язку з тим, що таке сприяння було невдалим, оскільки воно не призвело та не могло призвести до ухилення військовозобов'язаного від призову на військову службу за мобілізацією.

Висновки. Отже, як вбачається з викладеного, практично всі виявлені випадки кваліфікації дій обвинувачених у судовій практиці за ст. 114-1 КК є помилковими, оскільки в діях обвинувачених не міститься ознак складу злочину, передбаченого ст. 114-1 КК у зв'язку з відсутністю ознак перешкодження як суспільно небезпечного діяння. Водночас констатовано, що більшість кваліфікованих за ст. 114-1 КК випадків підлягають кримінально-правовій оцінці як співучасть в ухиленні від призову на строкову військову службу за мобілізацією (ст. 336 КК) або за іншими статтями Особливої частини КК, які передбачають відповідальність за одноособове вчинення відповідних злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання, за 2022 р. (форма 6). Офіційний вебсайт «Судова влада». URL: <http://surl.li/lymfnf> (дата звернення 10.09.2024).
2. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання, за 2023 р. (форма 6). Офіційний вебсайт «Судова влада». URL: <http://surl.li/hzcpfr> (дата звернення 10.09.2024).
3. Письменський Є.О. Кримінально-правова кваліфікація перешкодження мобілізації (поточна практика правозастосування та перспективи вдосконалення. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1 (86). С. 65–71.
4. Людвік В.Д. Кримінально-правова характеристика перешкодженню законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. *Наук. вісник Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ*. 2015. № 2. С. 234–238.
5. Майстренко О. Об'єктивна сторона перешкодження законній діяльності Збройних сил України та інших військових формувань. *Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 30 верес. 2016 р.). Київ: Нац. академ. прокуратури України, 2016. С. 218–219.
6. Пилипенко Є.В. Перешкодження діяльності у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2018. 211 с.
7. Чорний Р. Проблеми удосконалення закону України про кримінальну відповідальність за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. *Нац. юрид. журнал: теорія та практика*. 2015. Лютий. С. 153–156.
8. Туркот М.С. Мобілізаційна діяльність як засіб забезпечення воєнної безпеки України. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2015. № 2. С. 200–202. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2015/55.pdf (дата звернення 10.09.2024).
9. Волотівський П.Б. Мобілізаційна підготовка та мобілізація – важливі складові організації оборони України. *Наука і оборона*. 2019. № 4. С. 13–19.
10. Єрмолаєва-Задорожня Є.В. Перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів: поняття, різновиди та форми впливу. *Питання боротьби зі злочинністю*. 20178. Вип. 33. С. 261–272.